

ARKEOLOGGRUPPEN AB, RAPPORT 2012:06
SÄRSKILD ARKEOLOGISK UNDERSÖKNING
I FORM AV SCHAKTNINGSÖVERVAKNING

Stenar i ring och på rad

Undersökning invid domarringarna "Norrby stenar",
RAÄ 102, Hallsbergs socken och kommun, Örebro län.

Leif Karlenby

ARKEOLOGGRUPPEN AB, RAPPORT 2012:06
SÄRSKILD ARKEOLOGISK UNDERSÖKNING
I FORM AV SCHAKTNINGSÖVERVAKNING

Stenar i ring och på rad

Undersökning invid domarringarna "Norrby stenar",
RAÄ 102, Hallsbergs socken och kommun, Örebro län.

Leif Karlenby

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Drottninggatan 11, 702 10 Örebro
Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

© 2012 Arkeologgruppen

Arkeologgruppen rapport 2012:06
Författare Leif Karlenby
Grafisk form Nina Balknäs
Omslagsfoto Norrby stenar

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Gävle 2011.
Medgivande 2011/1156.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	5
Bakgrund och kulturmiljö.....	5
Syfte och frågeställningar.....	7
Metod.....	7
Resultat.....	8
Fynd.....	11
Rekonstruktion av två tidigare okända domarringar.....	12
Domarringarnas olika typer och datering.....	14
Utvärdering a resultaten i förhållande till undersökningsplanen.....	16
Referenser.....	18
Administrativa uppgifter.....	19
Bilagor.....	20
Bilaga 1. Schaktbeskrivning.....	20
Bilaga 2. Anläggningsbeskrivningar.....	20

Stenar i ring och på rad

Figur 1. Karta över trakten kring Hallsberg och Kumla med den aktuella undersökningsplatsen markerad med en röd prick.

Sammanfattning

Norrby stenar utgör en av Örebro läns mer framträdande fornlämningar varför Länsstyrelsen tillsammans med Riksantikvarieämbetet beslutat att anlägga en besöksparkering i fornlämningens närhet. Därvid behövde en arkeologisk undersökning komma till stånd inom exploateringsytan.

Vid schaktningsarbeten framkom två större gropar med rester av stora block i botten. Genom tillmakning med eld och vatten hade två bautastenar tagits bort. De kan ha ingått i två tidigare okända stencirklar. De kvarvarande skärvorna efter tillmakningen hade lämnats runt groparna men det fanns också skärvor i själva groparna. Ytterligare tre förekomster av skärvig sten antyder att det kan finnas borttagna stenar utanför schaktet. En grop invid en av dessa samlingar kan vara ytterligare en borttagen sten, men den saknar block i botten och är inte heller särskilt djup. Anläggningarna kan tillsammans ha bildat ytterligare två domarringar, varav den ena med en diameter på nästan 20 meter och den andra med en diameter kring 7 meter. Det innebär att, i likhet med övriga domarringar i Norrby, även dessa nyupptäckta utgjort en kombination av en liten och en stor ring.

Bakgrund och kulturmiljö

Norrby stenar är en av Närkes mest framträdande fornlämningar och har varit känd sedan lång tid tillbaka (Hofberg 1868:33 ff). Fornlämningen lockar än idag till sig besökare, som då har problem att finna säker parkeringsplats. Länsstyrelsen har därför beslutat att anlägga en parkeringsplats i anslutning till fornlämningen.

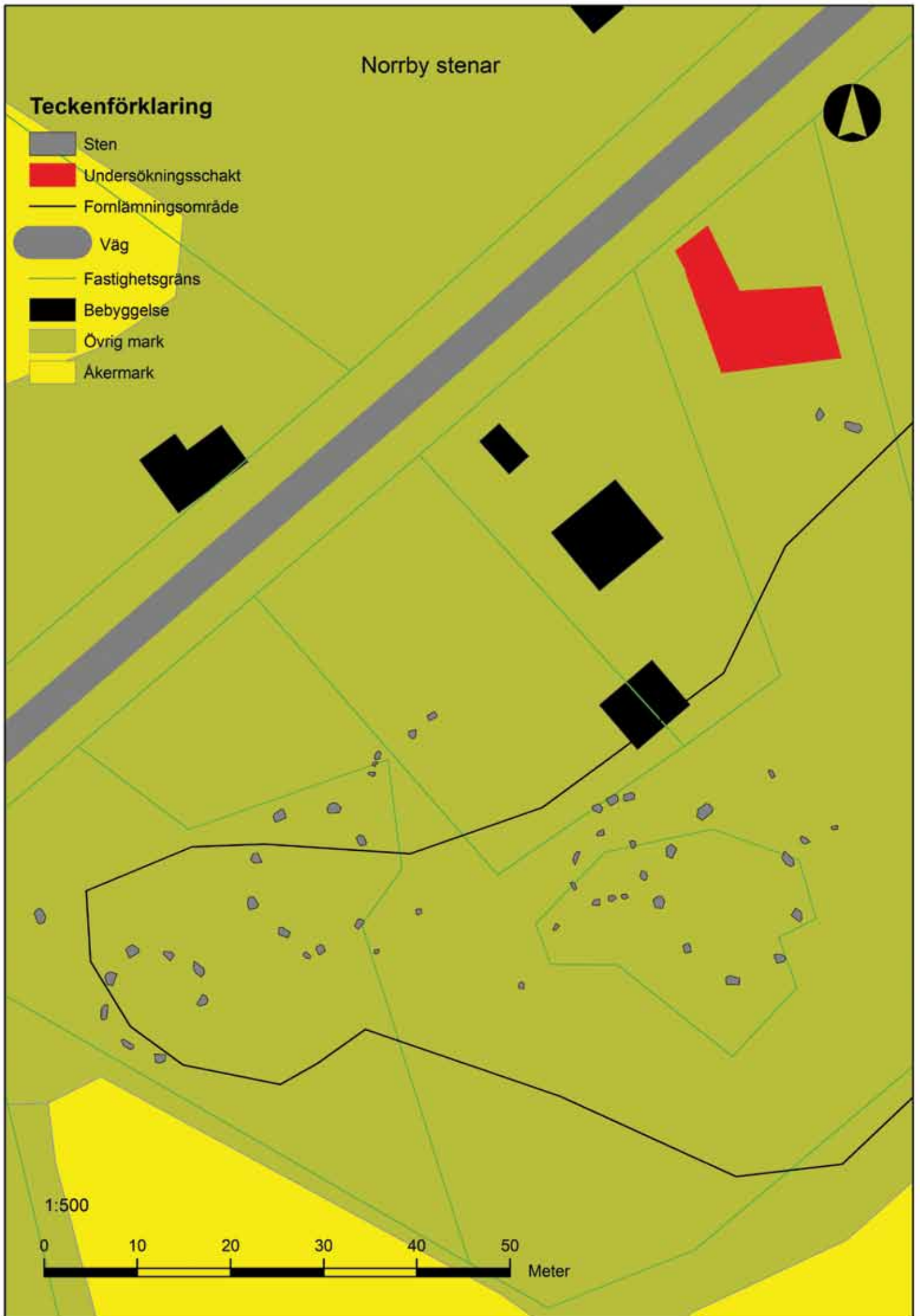
Den planerade parkeringsplatsen kommer att ligga så nära Norrby stenar att Länsstyrelsen bedömde att en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning var nödvändig. Endast fem meter från den planerade ytan fanns två stora, resta stenar (se figur 3).

Platsen ligger i ett område där framförallt järnåderslämningar finns registrerade, men även en hel del historiska lämningar. Västra Närke är till exempel känt för sina många tidiga kyrkor. Järnåderslämningar består i första hand av gravfält och enstaka gravar. I norr finns Kumla med ett flertal stora gravfält, faktum är att själva socknens namn kommer från dessa "kummel". Vid en sökning i FMIS finner man 79 poster med gravar eller gravfält. Dessa finns främst norr om Kumla och i sydöst kring Hällabrottet. Man kan förmoda att en hel del gravar har försvunnit inom tätorten Kumla vid senare tiders byggnationer. Detta rör bland annat de väl kända, men idag huvudsakligen borttagna Kumla högar (Ekman 2003). Även i Hallsberg finns gravfält och gravar, även om de begränsas till 30 poster i FMIS. Dessa fördelar sig huvudsakligen på två grupper, en vid Hallsbergs kyrka och en vid Tomta väster om tätorten.

Norrby stenar

Teckenförklaring

- Sten
- Undersökningsschakt
- Fornlämningsområde
- Väg
- Fastighetsgräns
- Bebyggelse
- Övrig mark
- Åkermark

1:500

0 10 20 30 40 50 Meter

Syfte och frågeställningar

Syftet med undersökningen i form av schaktningsövervakning var att fastställa om det fanns fornlämningar inom den planerade parkeringen och om så var fallet undersöka och dokumentera dessa. Frågeställningarna var om det kunde finnas fler, dolda domarringar i området, om det fanns begravingar i området eller om där möjligen kunde finnas boplatzlämningar. De två stående stenarna, som fanns strax intill exploateringsytan kan ha ingått i en nu borttagen domarring. Domarringar betraktas allmänt som gravar och ofta påträffas kremerade ben i gropar eller krukor i anslutning till de resta stenarna eller centralt i domarringen (Hernek 2009:21 ff).

Metod

Först genomfördes en metalledetektering av ytan i förhoppning att finna upplöjda gravfynd av metall. Resultatet var emellertid mycket magert. Förutom ett stort antal tomhylsor från gevär och ett stort antal recenta järnföremål, påträffades endast enstaka foliebitar och gamla kapsyler. Ett mässingsspänne togs in som fynd, men inget tyder på att det skulle ha någon högre ålder.

Därefter avbanades matjorden med hjälp av grävmaskin. De därvid påträffade lämningarna undersöktes för hand och dokumenterades med hjälp av GPS och registrerades i programmet Intrasis. Anläggningarna fotograferades också. I tillägg till inmätningarna i schaktet, karterades alla stenarna i domarringarna också (se figur 2).

Figur 2 (t.v.). Översiktsplan över Norrby stenar (Hallsberg 102) och placeringen av den planerade parkeringen. Skala 1:500.

Figur 3. Norrby stenar avbildade av Herman Hofberg 1863 (publicerad 1868). Lägg märke till att två byggnader legat mitt bland de resta stenarna. Märk också de två stenarna som står bakom gårdesgården i bakgrunden. Det måste röra sig om de två stenarna som står längst i norr, invid undersökningsytan.

Figur 4. Översikt över den avbanade ytan. I fonden syns de två kvarvarande stenarna som även ses i figur 3. Foto från nordväst av Leif Karlenby.

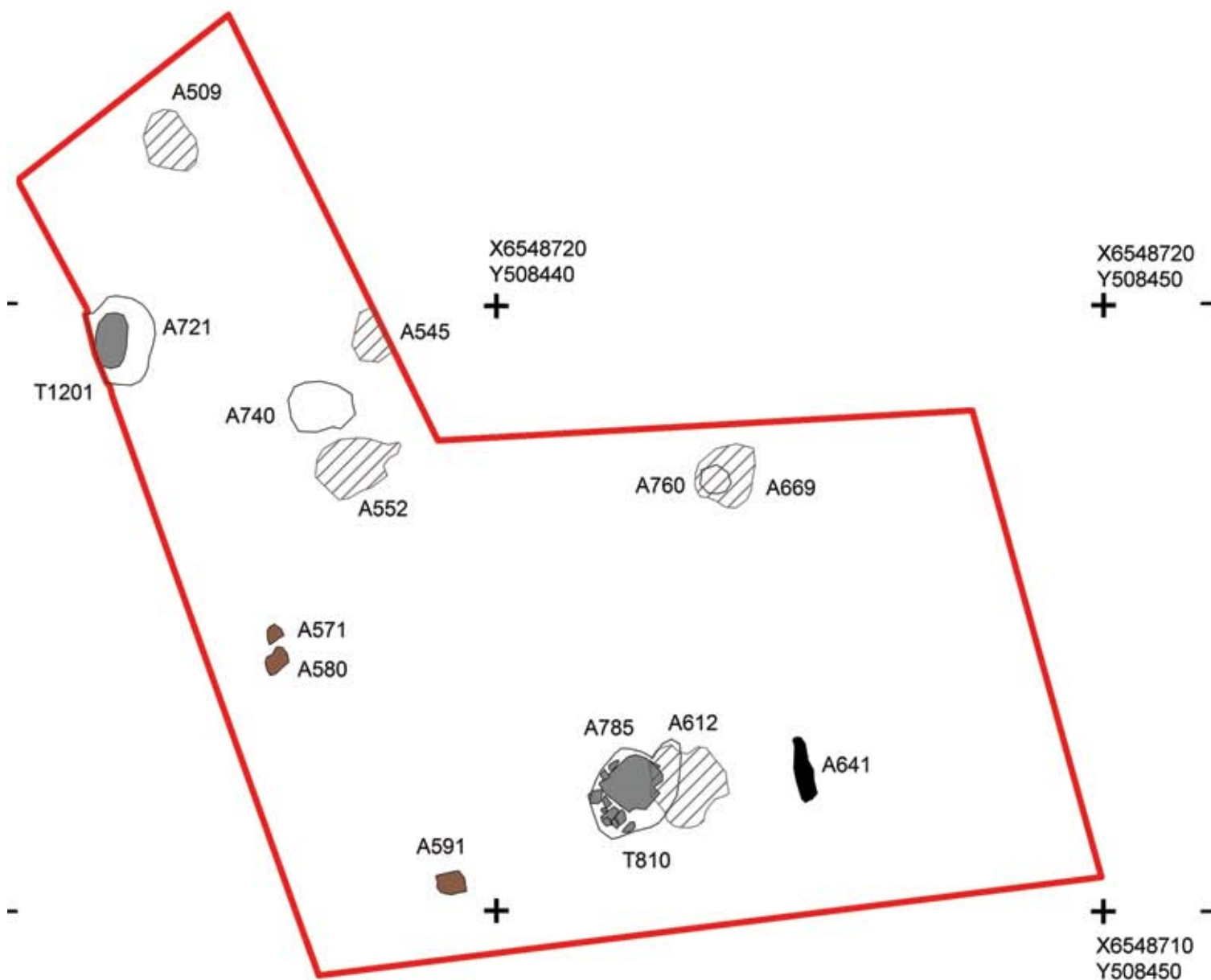
Figur 5 (t.h.). Schaktplan över undersökningsområdet. Resta stenar eller rester efter resta stenar = grå; Skärvtensförekomster = skrafferat, Grop/ nedgrävning = ofyllt, Stolphål = brun. Skala 1:100.

Resultat

I samband med avbaningen av matjorden framkom tretton anläggningar. Dessa utgjordes av fem stycken mörkfärgade ytor, ett par förekomster med kol samt tre skärvtensförekomster. En större grop fanns i områdets nordvästra del, denna var fylld med en blandning av mörk matjord och fläckar av ljus sand och röd lera (se figur 7). Ytterligare en fläck med ljus sandfyllning framkom vid rensning av ytan.

Bland dessa anläggningar visade sig finnas tre stolphål (A571, A580 och A591), en kolfyllt ränna (A641), fem skärvtensförekomster (A509, A545, A552, A612 och A669/A760) samt tre större gropar (A721, A740 och A785). Den kolfyllda rännan sammanfaller väl med den hägnad som ses på Hofbergs teckning (se figur 3). Möjligen kan kolfläcken A760 också höra till denna konstruktion. Två av de tre groparna (som var 1,5 respektive 2,0 meter stora) innehöll rester efter stora, stenbumlingar. Dessa var placerade i groparna och i båda fall hade de stabiliserats med skoningssten. De hade "tillmakats" ned under plogdjup, varefter groparna fyllts igen med det uppgrävda materialet. Skärvtensförekomsterna låg i två fall i anslutning till dessa gropar och kan vara rester efter själva tillmakningen, som deponerats strax intill "stengroparna". Om så är

Plan över schaktet

1:100

A684

A690

fallet torde även de övriga skärvtensförekomsterna kunna antyda ytterligare tre "stengropar", som är belägna strax utanför schaktet. De tre stolphållens funktion är osäker, men kan mycket väl ha haft en funktion på gravfältet.

Eftersom stenarna medvetet placerats i groparna och stabiliserats med skoning, finns det bara en tolkning av dessa anläggningar; att det rör sig om resta stenar, möjligen kan de ha ingått i domarringar. Själva tillmakningen har genomförts för att avlägsna stenarna, möjligen för att underlätta odling i området.

Figur 6. Lodfoto (norr är nedåt i bild) av A552. De större stenarna i botten har rensats fram. Foto Leif Karlenby.

Figur 7. Lodfoto (norr är till höger i bild) av A721 efter framrensning. Lägg märke till den flammiga karaktären som framträder som en följd av att klumpar av ljusgul sand, brun matjord/kulturjord och röd lera har blandats då gropen fyllts igen. Foto Therese Ekholm.

Figur 8. A721 vid två olika stadier av undersökningen.

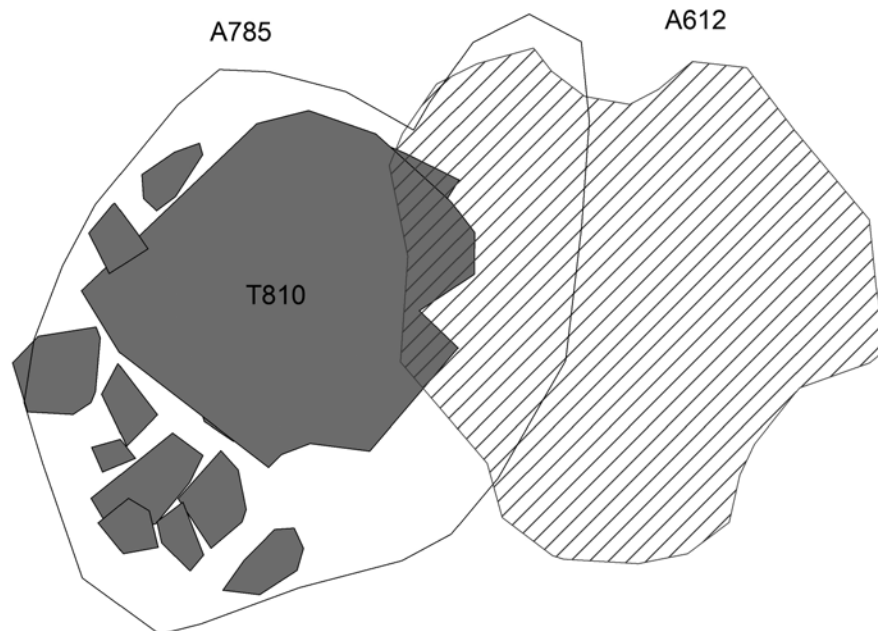
a) Foto (norr är beläget mot bildens nedre vänstra hörn) taget efter att anläggningen snittats till hälften. Lägg märke till den runda stenen i botten, en av skoningsstenarna.

b) Foto (norr är beläget mot bildens övre högra hörn) taget efter att merparten av stenblocket i gropens botten grävts fram. Det syns tydliga spår efter tillmakning.

Båda fotografierna är tagna av Therese Ekholm.

Figur 9a. Lodfoto (norr är beläget mot bildens övre vänstra hörn) av A785 efter det att den tillmakade stenen rensats fram. Flera av skonings-stenarna är synliga i gropen. Den flata stenen till vänster är dock en skärva från tillmakningen. Foto Leif Karlenby.

Figur 9b. Plan över A785 och A612. Skala 1:20.

1:20

Fynd

Inga fynd av förhistorisk karaktär påträffades. Vid metaldetekteringen hittades endast ett metallfynd som var i närheten av att vara intressant. Det rör sig om ett litet spänne i kopparlegering. Det är dock säkert från historisk tid. I ytan av en av anläggningarna påträffades en liten grön glasknapp. Den torde höra till 1800-talet och kan möjligen härröra från tiden då man tog bort stenarna. En exakt datering av ett så enkelt föremål är svårt att göra.

Rekonstruktion av två tidigare okända domarringar

De två tillmakade stenarna som påträffades övertäckta i sina gropar sammantaget med den tredje gropen utan sten och de fem skärvstensförekomsterna, pekar på att det kan ha funnits fler domarringar i området tidigare. Det rumsliga förhållandet mellan skärvstensansamlingarna och resterna efter de resta stenarna betyder att det också kan finnas ett kontextuellt samband. Vid borttagandet av de resta stenarna har man använt sig av tillmakning. Restprodukten av detta är de skärviga stenarna. Man bör därför kunna anta att de ställen där skärvig sten förekommer i anslutning till schaktkanten, indikerar en närbelägen grop med en "borttagen" rest sten.

De två ännu stående stenarna får antas ingå i en av dessa. Av Hofbergs teckning från 1863 kan vi förstå att de nu påträffade stenarna var borttagna redan då. Förmodligen har de avlägsnats avsevärt mycket tidigare, för Hofberg nämner inget om borttagna stenar.

Borttagandet av stenarna torde ha gått till på följande sätt: Först har man brutit av eller knäckt stenen så nära marken som man har kunnat. Möjligen har man brutit den i mindre delar, då de stora stenarna är mycket tunga och svåra att flytta. Den del av stenen som blev kvar i backen grävdes fram och frilades ned under markytan, dock inte ända ned i botten. Därpå har man eldat på stenen och hållt vatten på den så att skärvor har sprängts bort från den. Dessa har placerats vid sidan av den stora stenen och delar av detta material har blivit kvar och bildat skärvstensförekomsterna. Denna metod kallas tillmakning och användes fordomdags för att avlägsna större stenblock ur jordbruksmarker. Man sprängde stenen (skärvade av den) tills den var belägen under plogdjup. Då fyllde man igen gropen och kunde utan problem ta marken i anspråk för odling. Metoden användes också länge inom gruvdriften där orterna tillmakades med eld och vatten.

Man kan kanske föreställa sig att eldsprängda stenar skulle få en kantig form med vassa och skarpa brottytor. Emellertid blir resultatet det omvända. Ytorna blir runda och släta, endast på några ställen har brott uppkommit som lämnat skarpa kanter. Som ett exempel kan nämnas de gamla orterna i dåtidens gruvor som tillmakades. Dessa blev helt släta och fick en naturlig välvning som gav en stabil gång. Detta syns också på de två stenar som fanns kvar i groparna vid Norrby stenar. De är mjuka och runda och enbart den ena har fått skarpare brott på ett par ställen. Detta kan bero på att stenen har brutits av på dessa ställen istället för att ha tillmakats.

Undersökningen av de två stengroparna visade också hur konstruktionen en gång i tiden har gått till. Man har grävt en grop, satt ned stenen och stagat upp stenen med mindre stenar i en skoning (se figur 9a och b). Resandet av stenen har förmodligen inte varit helt lätt, något som Hofberg vittnar om efter sina erfarenheter med

Figur 10. Översikt med de två kvarvarande stenarna och den "borttagna" stenen i A785. Förmodligen bör det ha stått en sten ungefär där trädet står. Foto från nordväst av Leif Karlenby.

återresandet av de omkullfallna stenarna. "... att, då minnesmärket restaurerades, 40 man föga förmådde emot de oerhörda stenblockens tyngd, ..." (Hofberg 1868:38). I en av groparna (A785) fanns ett rännenliknande, sluttande parti, som kan ha grävts för att möjliggöra nedställandet av stenen i gropen, eller så har stenen genom sin tyngd skurit ned i lösa sanden så att rännan bildats (se figur 9b).

Vid tillmakningen bildas stora mängder skärviga stenar. Där borde också bildas en hel del kol, men detta fanns det inga spår av och vanligtvis innehåller inte tillmakningsgropar några större mängder kol. Eftersom man till stora delar eldar ovan mark är det lätt att avlägsna kolet, det är också angeläget att få väck det så att man kan plocka bort så mycket skärvig sten som möjligt inför det fortsatta arbetet.

Den skärviga stenen synes också ha fraktats från platsen i större mängder, tillsammans med mindre eller större block från den ursprungliga, resta stenen. Kvar har bara några mindre rester blivit. Dessa har bevarats i svackor i marken, i mindre gropar som grävts eller som uppstått när mindre stenar avlägsnats. A552 innehöll den största mängden sten och där fanns i botten ett antal relativt stora stenbitar, som möjligen kan ha utgjort botten på en mindre, rest sten. Över dessa låg de sista flisorna från tillmakningen. Strax invid fanns en grop som var helt tom på sten (A740). Även detta kan vara gropen efter en borttagen sten. Varför saknas det då rester efter den sten man får förmoda stått i gropen i A740? Det kan bero på att resterna blev så små att de gick lätt att lyfta bort eller att stenen från början inte var större än att det gick att lyfta bort den som den var. Eller så kan stenen redan före borttagandet ha ramlat omkull. Ett lite avvikande drag är att det har funnits två stenar här, placerade ganska

nära varandra. De kan ha ersatt varandra eller också har de varit samtida men haft en annan funktion än de ensamma stenarna.

I norr, precis intill schaktkanten fanns en skärvstensförekomst (A509) som endast bestod av ett enskiktat skärvstenslager av upp till 0,10 meter stora stenar. Dessa kan vara avfall från en större sten som befunnit sig strax utanför schaktområdet. Den grunda karaktären som saknar nedgrävning kan möjligen ha tillkommit som en följd av att restprodukter dumpades runt stenen under arbetet och därvid kommit att trampas ned i marken. En motsvarande lämning utgör sannolikt A669, också den en enskiktad gles skärvstenspackning. Här fanns rester av en liten grop fylld med kol (A760). Det var dock osäkert om det rörde sig om kol från tillmakningen eller om det hängde ihop med senare aktiviteter.

Invid A785 fanns en större skärvstensförekomst (A612), som delvis täckte gropen med stenen. Det råder inget tvivel om att det rör sig om resterna efter tillmakningen, då stenflisorna var av samma bergart som stenen i gropen. Flera flisor fanns för övrigt i fyllningen till A785. Det syntes stor skillnad på dessa flisor och de ursprungliga skoningsstenarna, som uteslutande var naturliga moränstenar.

Domarringarnas olika typer och datering

Domarringar är vanliga i ett område i mellersta och södra Sverige, särskilt då i de västliga landskapen Halland, Bohuslän, Västergötland, Dalsland och Värmland. Därtill finns domarringar i Östergötland och Småland samt i Närke (Artelius 1993:40).

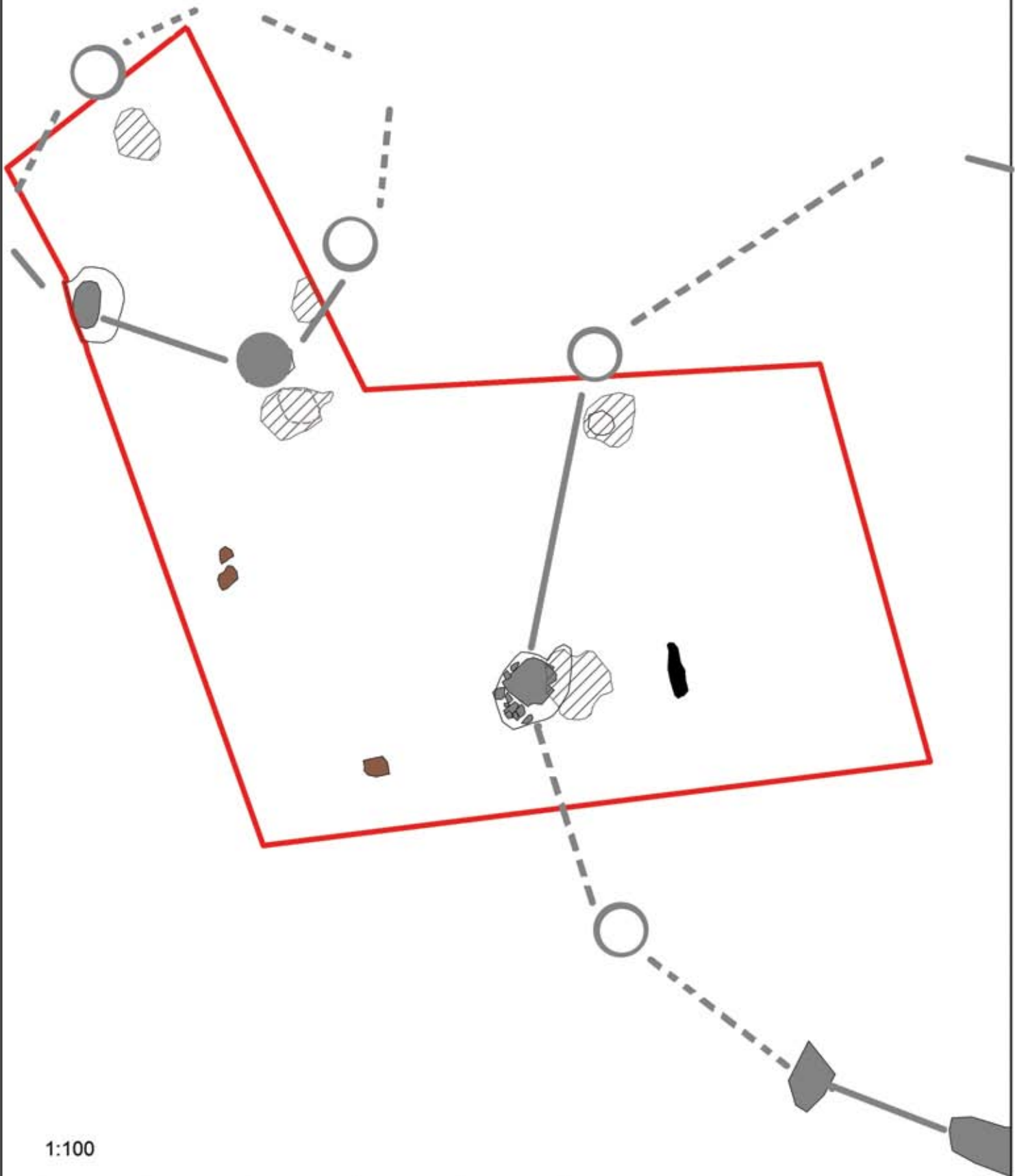
Vid en sökning i FMIS på Närke får man 79 träffar när man anger ordet "domarring" i fritextfältet. Flera av dessa träffar innehåller flera domarringar (bland annat och främst Hallsberg 102). Återigen andra

Figur 11. Två av de mindre domarringarna vid Annebrunn i Viby socken (Viby 133). Foto från öster av Leif Karlenby.

Figur 12 (t.h.). Tolkad plan med rekonstruerade domarringar. Teckenförklaring, se figur 5. Tolkade lägen för stenar markerade med ofylld grå cirkel. Skala 1:100.

Norrby stenar

1:100

fornlämningsnummer är uppdelade på flera poster, där endast en post innehåller en domarring. I det stora hela torde bilden vara rättvisande. De flesta domarringarna återfinns söder om Örebro och då särskilt i den sydvästra delen av slätten kring Kumla och Hallsberg. En grupp domarringar återfinns också i södra Närke i Hammars socken. I och i närheten av Hallsberg finns ytterligare två domarringar som är väl kända och omtalade, utöver Hallsberg 102. Det rör sig om en domarring vid Stora Ählberg väster om Hallsberg och den vackra domarringen vid Brändåsen (Hardemo 28:1, Hardemo 38:1). Strax väster om Brändåsen finns vid Ånebrunn i Viby socken, ett gravfält med tre domarringar samt en ensamliggande domarring strax intill (Viby 133:1, 134:1).

Det går att urskilja två huvudgrupper av domarringar; en grupp av generellt större anläggningar som ofta ligger ensamma i krönläge och en grupp med genomsnittligt mindre diameter som återfinns på gravfält. Den förra gruppen är äldre än den senare (Artelius 1993:51 ff). De enskilda, större domarringarna kan ofta dateras till yngre bronsålder och äldsta järnålder, medan de mindre, som ligger på gravfält, uppträder under romersk järnålder och framåt till vikingatid (a.a.). Ett exempel på detta finner vi i Ånebrunn, där domarringen Viby 134, som var 13 meter i diameter, låg ensam i ett mer exponerat läge i terrängen. En bit bort fanns ett gravfält med tre mindre (6–7 meter i diameter) domarringar tillsammans med en hög och några resta stenar (Viby 133). Domarringen vid Brändåsen (Hardemo 38:1) är också ensamliggande och 13 meter i diameter.

Till vilken tid skall man då räkna domarringarna på Hallsberg 102? Där finns både stora och små domarringar (upprepede parvis), de ligger på ett gravfält, men där finns inga andra gravtyper, endast rader med stora stenar och enstaka block. Läget är ett krönläge, höjt över den omgivande åkermarken, vilken förmodligen bestått av mer eller mindre sankta ängar eller rent av varit en sjö under järnålder. Platsen uppvisar alltså drag som är kännetecknande för både den äldre och den yngre typen av domarringar.

Förhoppningen var att ett kolprov för datering av anläggningsfasen skulle kunna tas, men på grund av att stenarna var tillmakade fanns inget kol som hade tillräckligt säker kontext. Sannolikheten att datera borttagandet och inte anläggandet var påtaglig.

Som omtalats ovan gjordes ett fynd av en liten knapp, troligen från 1800-talet i en av groparna. Någon kan ha tappat den i samband med att man tog bort stenarna. Tidsmässigt kan denna händelse sammanföras med återställandet av de befintliga domarringarna. Möjligen kan återställningsarbetena ses som en reaktion på att det var vid denna tid som stenar i större utsträckning började försvinna från området.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

Schaktningsövervakningen har gjorts i enlighet med det förfrågningsunderlag som Länsstyrelsen lämnade för schaktningsövervakningar inom Örebro län för 2011. Detta innehåller generella frågeställningar kring övervakningar vid både förhistoriska lämningar på landet och historiska lämningar inom och utom staden.

I undersökningsplanen angavs uppdraget som en bevakning av schaktningsarbetena och om gravar (anläggningar) påträffades skulle dessa grävas ut, om de var av mer begränsad omfattning. Om det däremot rörde sig om mer omfattande lämningar bör en fortsatt undersökning avhandlas med Länsstyrelsen.

I förfrågningsunderlaget anges att det övergripande syftet "... med den särskilda arkeologiska undersökningen är att bidra till den allmänna arkeologiska kunskapsuppbyggnaden i Örebro län."

Det specifika syftet är att undersöka, dokumentera och tolka aktuella delar av fornlämningarna.

Undersökningarna bör åtminstone klargöra:

- eventuell förekomst av kulturlager, deras karaktär och ålder
- eventuell förekomst av anläggningar och bedömning av deras typ, antal och ålder
- eventuellt fyndinnehåll, vilket ska inkludera en bedömning av fyndens typ, antal och ålder
- bedömning av fornlämningarnas bevarandegrad
- bedömning av vilka typer av aktiviteter som ligger bakom de kulturlager, anläggningar och fynd som påträffas vid undersökningarna.

Uppdraget fullföljdes i enlighet med undersökningsplanen. Då lämningar påträffades som inte var av särskilt omfattande karaktär genomfördes undersökningen i nära anslutning till schaktningsarbetena. Ett samråd över telefon hölls dock med Länsstyrelsen.

Resultaten från undersökningen har kunnat ge svar på förekomst av kulturlager och anläggningar samt bedömt deras antal och karaktär. Åldern på de flesta lämningarna torde vara den samma som för domarringarna inom Hallsberg 102.

Inga äldre fynd påträffades.

Fornlämningens bevarandegrad kunde bedömas som begränsad och har nu grävts bort.

Det har också gått att bedöma vilka aktiviteter som avsatt lämningarna, det rör sig främst om resandet av stenar i ytterligare två förmodade domarringar, samt tillmakning vid borttagandet av dessa stenar vid ett senare tillfälle.

Det finns alltså en god överensstämmelse mellan resultaten, undersökningsplanen och förfrågningsunderlaget.

Referenser

- Artelius, T. 1993. Domarringar i Västsverige – Kronologi och topografi. Arkeologi i Sverige. Ny följd 2.
- Ekman, T. 2003. 3 x Kumla högar – en forskningshistorisk bagatell. Blick för bergslagen. Årsbok 2003.
- Hernek, R. 2009. Nästan som en domarring. En stensättning inom gravfältet Tanum 546. Arkeologisk slutundersökning, Tanum 546, Håkebytorp 1:1, Tanums socken och kommun. Bohusläns museum rapport 2009:23. Uddevalla.
- Hofberg, H. 1868. Nerikes gamla minnen, sådana de ännu kvarleva i fornlemningar, fornfynd, aflevor av medeltidens kyrkliga konst, folklif, sånger, sägner, folkspråk, m.m. Ett bidrag till fäderneslandets fornkänedom, konst- och odlingshistoria. Örebro.

Administrativa uppgifter

Landskap: Närke
Län: Örebro län
Kommun: Hallsbergs kommun
Socken: Hallsbergs socken
Fastighet: Sannahed 6:1

Arkeologgruppens diarienummer: Ag 2011_36
Länsstyrelsens diarienummer: 431-2448-2012, jmfr 431-00058-2011
Projektnr: 2011_36
Fornlämningsnr: Hallsberg 102

Projektgrupp:
Leif Karlenby, Therese Ekholm

Personal:
Leif Karlenby, Therese Ekholm

Undersökningstid: 2012-04-02, 2012-04-16 – 2012-04-18

Exploateringsyta: 145 m²

Undersökt yta: 145 m²

Läge: Ekonomiska kartan, blad 10F 0c

Koordinatsystem: SWEREF 99 TM

Dokumentationshandlingar som förvaras i ATA, RAÄ, Stockholm:

—

Digitalt arkiv:

Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd:

Inga fynd omhändertogs.

Stenar i ring och på rad

Bilagor

Bilaga 1. Schaktbeskrivning

Bilaga 2. Anläggningsbeskrivningar

Bilaga 1. Schaktbeskrivning

Schakt 500

Ett ca 14–16 x 13 meter stort L-format schakt med ett djup av cirka 0,3 meter. Under den gräsbeklädda markytan fanns ett 0,3 meter tjockt, mörkt, gråbrunt, lerigt matjordslager och under matjordslagret fanns ett ljusbrunt till mellanbrunt siltigt sandlager. I sandlagret var 12 stycken anläggningar, i form av gropar, stolphål, stenfundament, lager och en ränna, belägna.

Bilaga 2. Anläggningsbeskrivningar

A509 Skärvstensförekomst

I plan avtecknade sig anläggningen som en oval, 1,07 x 0,76 meter stor, gles ansamling skärviga, 0,02 x 0,03–0,07 x 0,08 meter stora stenar. Mellan stenarna fanns en orange till brungrå, flammig fyllning av sandig silt. Ansamlingen av stenar var mest koncentrerade till den nordvästra delen av anläggningen och i den södra delen bildades därmed en mörkfärgning med 0,8 meter i diameter. I profil syntes ingen nedgrävning men ned till ett djup av ca 0,2–0,3 meter fanns förhållandevis många skärviga stenar. Varken färgning eller nedgrävning kunde ses.

A 509

Figur 13. Sektion av A509.
Skala 1:20.

A545 Skärvstensförekomst

Ett 0,55 x 0,47 meter stort, runt kluster av 0,02 x 0,04–0,14 x 0,15 meter skärvig sten. De mindre stenarna låg ovanpå de större i den 0,1 meter djupa anläggningen och fyllningen mellan stenarna var en grå och kulturpåverkad sand. Anläggningen var av samma typ som A552 men mycket grundare.

A545

Figur 14. Sektion av A545.
Skala 1:20.

A552 Skärvstensförekomst

I plan var anläggningen synlig som en 1,4 x 0,9 meter stor stenfylld grop. Formen var droppformad i östvästlig riktning och avslutades av ett förmodat stolphål i öster. Fyllningen i ytan bestod av ett 0,01–0,1 meter tjockt lager 0,03–0,9 meter stora stenar, huvudsakligen skärvor. Under det framträdde ett lager (A703) av större stenflisor och skärvor upp till 0,3 meter stora. Anläggningen var 0,4 meter djup och fyllningen bestod av sten och gråbrun kulturpåverkad sand. Stenskärvorna såg ut att komma från samma sten och anläggningen tolkades som en genom tillmakning borttagen sten i domarring. Endast en liten bit kol påträffades men tillvaratogs ej då det sannolikt kom från tillmakningen som kan vara från senare tid.

A552

Figur 15. Sektion av A552.
Skala 1:20.

A571 Stolphål

I plan var anläggningen synlig som en 0,25 meter i diameter, rund fläck med mörk, sandig jord. I profil var den synlig som ett 0,13 meter djupt stolphål. Gropen var skålformad och innehöll gråbrun kulturpåverkad sandig mjåla.

A580 Stolphål

I plan var anläggningen synlig som en 0,5 x 0,3 meter stor mörkfärgning med tre 0,1–0,2 meter stora stenar. I profil var anläggningen synlig som en 0,1 meter djup, mörkfärgad grop med plan botten. I norr var en 0,2 x 0,1 meter stor sten belägen och i söder var en 0,1 x 0,05 meter stor sten belägen. I ytan fanns även en mindre sten. Anläggningen tolkades som ett stenscott stolphål men tolkningen är osäker.

A591 Stolphål

I plan var anläggningen synlig som en 0,3 meter i diameter stor, rund mörkfärgning med två 0,1 meter stora skärvstenar synliga i ytan. I profil var anläggningen synlig som en 0,08 meter djup nedgrävning fylld med brungrå kulturpåverkad sand och ett par skärvstenar.

Figur 16.
Sektion av A591.
Skala 1:20.

A612 Skärvstensförekomst

Anläggningen bestod av två skikt med skärvig sten. Det översta skiktet bestod av 0,03–0,05 meter stora skärvor och under det fanns ett lager med 0,1–0,2 meter stora skärvor. Det fanns ingen synlig grop under skärvstenen men anläggningen påminde om A552. A612 överlagrade något kanten till A785.

A641 Kolfylld ränna

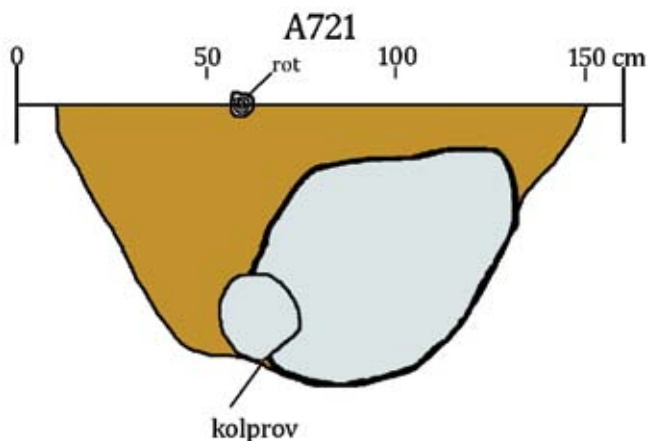
I plan var anläggningen synlig som en 0,8 x 0,2–0,4 meter stor avlång mörkfärgning med rikligt med kol. I profil var den skålformad och 0,22 meter djup. Fyllningen var en mörkbrun till svart kulturpåverkad sand med relativt mycket kol.

A669 Skärvstensförekomst

I plan var anläggningen synlig som en 1,3 meter stor flammig mörkfärgning med ett antal 0,05–0,2 meter stora stenar, där flera av dem var skärviga. I sydväst var en ca 0,5 meter stor yta fylld med sotsvart sand och enstaka kol. I denna skålformade fläck, som var 0,2 meter djup, fanns också ett tiotal 0,05 meter stora stenar, där flera av dem var skärviga. I övrigt var ytan täckt av gråbrun, något kulturpåverkad sand med några mindre, 0,1–0,2 meter stora, gropar som kan vara spår efter borttagna stenar. Ytan utgör antagligen botten av ett borttaget stenfundament.

A721 Grop med stenblock

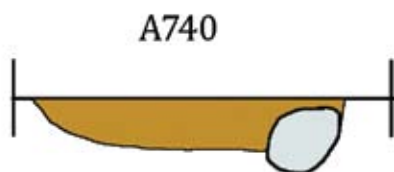
I plan var anläggningen en flammig fläck med rosafärgade lerklumpar närvarande. Anläggningen fortsatte in i schaktkanten i sydväst. I profil var gropen 0,75 meter djup med en ca 0,65 x 0,7 meter stor eldpåverkad sten (T1201) i botten. Skärvsten påträffades ej, men rundade stenar som tolkas som skoningsstenar påträffades i botten och något högre upp i södra delen av anläggningen. Ca 0,3 meter ner påträffades tegel från historisk tid. Fyllningen runt stenen var flammig eller melerad grå-brun-beige-orange med klumpar av rosa lera och sand. I den naturliga marken fanns ca 0,4 meter ner ett stråk av rosa lera som lerklumparna med största sannolikhet kommer från, sandklumparna kan komma från fragmenterade stenar som lösts upp. Det var rikligt med rötter i anläggningen. Anläggningen tolkas som en grop som grävts till bautasten i domarring och stenen tolkas som nederdelen av en tillmakad sten. När marken röjts för odling har stenen spräckts med hjälp av eld och dolts under marknivån. Ett kolprov och ett makroprov togs i gropen.

Figur 17.
Sektion av A721.
Skala 1:20.

A740 Grop

I plan var anläggningen synlig som en 0,9 meter i diameter stor mörkfärgning. Den var 0,15 meter djup och i profilen var en 0,2 meter stor sten synlig. Fyllningen bestod av kulturpåverkad sand med matjordsinslag, enstaka mindre stenar och flera skärviga stenar. Vid ytan framkom en liten knapp av grönt glas.

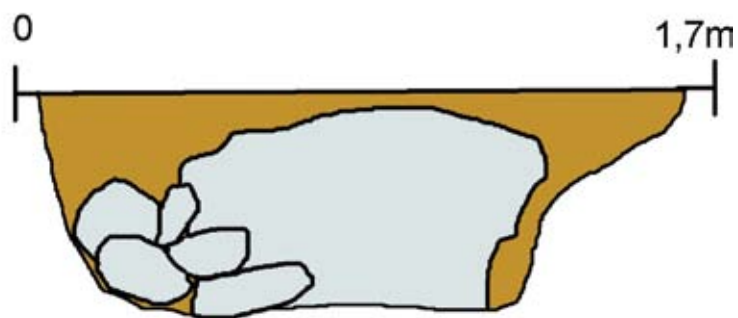
Figur 18. Sektion av A740. Skala 1:20.

A760 Kolfläck

En 0,5 meter stor, 0,2 meter djup, skålformad, kolfylld grop i A669.

A785 Grop med stenblock

En 1,7 x 1,4 meter stor grop fylld med flammig ljus sand med matjordsfläckar och skärviga stenar upp till 0,1 meter stora. I den minst 0,5 meter djupa gropen fanns en 0,8 x 0,8 meter stor, tillmakad sten (TS810) och sydväst om den fanns ett antal skoningsstenar. Ett fynd av en knapp (F809) gjordes.

Figur 19. Sektion A785. Skala 1:20.

